

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE WIE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr. K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr. H. A. van Andel, Solo; Dr. R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr. Henry Beets, Grand Rapids; Dr. E. T. v. d. Born, Helpman (Gr.); Dr. C. Bouma, 's-Gravenhage; Ir. B. ter Brugge, Almelo; Dr. K. J. Cremer, Kampen; Dr. R. J. Dana, Kampen; Dr. A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr. D. van Dijk, Groningen; Dr. K. Fernhout, Baarn; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Ooster-Nijkerk; Dr. W. H. Gispert, Delft; Dr. J. H. Hagenbeck, Zwolle; Dr. J. van Herken, Ermelo; Prof. Dr. T. Hoekstra, Kampen; A. Janse, Biggkerke; Dr. P. Jasperse, Leiden; Dr. G. Keizer, De Steeg; Dr. B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr. E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr. C. Lindeboom, Amsterdam; Dr. J. v. d. Linden, Tzum; Dr. S. O. Los, 's-Gravenhage; Drs. Joh. Luijkenaar Francken, Rotterdam; Dr. F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr. A. Ringnald, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; Dr. J. C. Rullmann, Wassenaar; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr. G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr. R. Schippers, Wanswerd; Dr. J. Smelik, 's-Gravenhage; Drs. H. Smilde, Groningen; Drs. H. Smitskamp, 's-Gravenhage; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr. C. van Til, Philadelphia, Pa.; Dr. J. Thijss, Zwolle; Dr. C. Veenhof, Harkstede; Dr. J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr. D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr. M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr. F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr. J. de Vries, Tilburg; Dr. J. D. Wielinga, Franeker; Mr. J. A. de Wijk, 's-Gravenhage; Jan Zwart, Zaandam.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr. K. SCHILDER, Vloedijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f.250 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f.750 en voor Ned-Indië f.6— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel — Losse nummers f.0.15.

BERICHT AAN DE LEZERS.

Als medewerkster trad tot ons blad toe Mevr. J. M. Th. Luijkenaar Francken, geb. Schreuder.

INHOUD: Hoofdartikel: „De Mislukking van de Geschiedenis”. — Uit de Schrift: Grotere werken (Joh. 14:12). — Kerkelijk Leven: De theologie der taatologie. Correspondentie met Dr. O. Noordmans. De Kerk aan banden. — Even Parkeeren: Reist op eendaagsche reitours! — Geestelijke Adviezen. — Literatuur en Kunst: Een Hollandsch drama. — Uit het Pol. en Soc. Leven: Het Duitsche Nat. Socialisme. IV. — Muzikale Kroniek: Rhythmiek-gepeuter en nog wat. — Vragen van Jongeren: Onze Kerkengang. — Perschoon. — Boekbespreking. — Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

„De Mislukking van de Geschiedenis”.

Berdjajew's kritiek op het Nationaal-Socialisme.

We hebben ons de beide vorige keeren hoofdzakelijk bezig gehouden met enkele hoofdgedachten van een Russisch wijsgeer van onze dagen, Berdjajew geheten, wiens publicaties meer en meer de aandacht trekken. Velen luisteren gaarne naar de beschouwingen van dezen mysticus over de „geestelijke situatie van onzen tijd”.

Van een scheiding tusschen God en kosmos wil Berdjajew — zooals we gezien hebben — niets weten. Hij richt zich daarom fel tegen Barth, wiens theologie een „ontmenselijking van het Christendom” beteekent, „wiens God een absoluut transcendent karakter heeft en van den mensch door een onoverbrugbaren afgrond is gescheiden”. Het Barthianisme wordt door hem geheel veroordeeld, omdat het in den mensch „de gestaltenis en het evenbeeld Gods heeft verwoest” en omdat het „God uit de wereld en den mensch heeft verwijderd.”¹⁾ We herinneren er aan dat dergelijke oordeelen van Berdjajew speciale uitdrukkingen zijn van de door hem beleden pantheïstische wereldbeschouwing, dat de door hem gebruikte begrippen hier een zeer bijzondere beteekenis hebben.

Berdjajew keert zich niet alleen tegen het dualisme van Barth, hij aanvaardt geen enkele grens tusschen God en kosmos en verwerpt dus de wet. Hij verzet zich tegen de scheppingsordnantiën, de verscheidenheid in de schepping is volgens hem het gevolg van de zonde. De materie is het resultaat van de verscheurdheid en het gespleten-zijn der wereld. De stolling der stoffelijke wereld is het gevolg van de verschuiving van het ware middelpunt in de geestelijke wereld.”²⁾

Deze wijsgeer, die „iederen aanval op het geestelijke en religieuze universalisme” — dat de eenheid van God en wereld leert — „een verraad aan Christus noemt”³⁾, belijdt echter een akosmistische wereldbeschouwing, hij scheurt den kosmos in twee, voortaan absoluut gescheiden deelen: in „Geest” en „Natuur”, in „hogere natuur” en „lagere natuur”, die zich verhouden als „Zijn en Niet-Zijn”, als „waarheid en leugen”, als „God en duivel”. Dezelfde, die klangt over de „Entgottung” van mensch en wereld, en over de ontmenselijking der menschheid als geheel, berooft nu zelf een gedeelte der menschheid van zijn menselijke waarden, laat een stuk van den kosmos in zijn totale God-verlatenheid redde-

loos verloren gaan en eischt zelfs de absolute ontmaskering en vernietiging van dat deel, opdat de overige wereld verheerlijkt worde in den Geest. Berdjajew predikt een God vol teeder verlangen naar den „geestelijken mensch” als naar Zijn Andere, maar zonder eenig mededogen voor de „lagere natuur”, die nooit de reddende hand van Christus mag verwachten, omdat zij in de oogen van den Zone Gods eenvoudig niet bestaat.

Dit „dualisme”, dat den echten gnosticus kenmerkt⁴⁾, leidde, zooals we den vorigen keer hebben gezien, tot een scheiding der menschheid in twee groepen. De oorspronkelijke leer van de verheerlijking der gansche menschheid, wordt in Berdjajew's laatste geschrift⁵⁾ niet meer ten volle gehandhaafd. De kleinste helft van de menschheid wendt zich nu, volgens hem, tot het „Gott-menschentum”, de grootste helft stort zich in het bestialisme. Voor de laatste is geen mogelijkheid tot redding: het „gericht over de geschiedenis”, het oordeel van de „boven-historische machten” over de „tijd-ruimtelijke historische verschijnselen”, zal hen tot stof doen vergaan. In den „nacht en de duisternis, die in onze wereld zijn binnengedrongen”, zullen zij, die den naam van mensch niet langer verdienen, „oplossen in het kosmische leven of in de almachtige techniek, en aldus verdwijnen”.

Beteekent deze scheiding van de menschheid in „verheerlijkten” en „verdoemden” een begin van een breuk in Berdjajew's verzet tegen de aanvaarding van het Offer van Golgotha, dat ook voor deze „verdoemden” is gebracht? Zal hij inzien, dat zijn toornen tegen de persoonlijke schuldvergiftenis en de verlossende genade een ontzaglijke hardheid is tegenover hen die nu de prooi dreigen te worden van de „elementaire kosmische en tellurische krachten”? Het laatste hoofdstuk van zijn „Schicksal des Menschen in unserer Zeit” getuigt weder van een vurig verlangen naar behoud. „De mensch van den nieuwen Geest zal de wereld niet verdoemen, de bezetenen en de afgodendienaars niet veroordeelen, hij zal het lijden der wereld deelen en de tragiek van den mensch op zich nemen en er naar streven het bevrijdende principe aan alle sferen des levens mede te deelen — het nieuwe Christendom zal staan aan de zijde der menschheid en de menschelijkheid, aan de zijde van de sociale gerechtigheid, van de verbroedering der menschen en der volkeren...”⁶⁾

„De menschen van den nieuwen Geest”, het „nieuwe Christendom”... maar zij verschijnen pas nadat „het gericht, dat over de geschiedenis wordt voltrokken, ook het „historische Christendom”, de Christelijke theologie — „die „zwoele rationalistische vervorming van de Christelijke waarheid en het Christelijk geheim” — en dus ook het „naturalistische Bijbelsche Christendom” met zijn leer van zonde en genade, zal hebben getroffen. Want het gericht over de geschiedenis is „tegelijk het gericht over het Christendom, omdat het Christendom een deel van de geschiedenis is en niet bewaard bleef voor haar innerlijke conflicten en verlokkingen”.

Ondanks alle liefde voor de menschheid, waarvan Berdjajew getuigt, is hij onbarmhartig. Zijn verlangen naar behoud uit zich niet in een smeekgebed om vergeving. Het gericht dat hij aanroep om te scheiden en te vernietigen, beteekent het vonnis over een wereld-deel, dat — evenals trouwens de z.g. „vrije geestelijke hogere natuur, die trotsche wereld! — de genade zoo dringend behoeft. Berdjajew moge het determinisme verfoeien,

zijn pessimistische historischebeschouwing heeft een uitgesproken deterministisch karakter. Het gericht dat komt behoort, volgens hem, tot het historische-proces. De mensch kan zich daaraan niet onttrekken, hij kan niet buiten de historie treden en moet haar lot deelen.

Wij kunnen ons nu niet langer met Berdjajew's geschiedenisfilosofie bezig houden, omdat we nog het een en ander willen zeggen over zijn kritiek op het nationaal-socialisme. We mogen voor een antwoord op een geschiedenisbeschouwing als de zijne, wel verwijzen naar de reeds eerder genoemde artikelen van Prof. Vollenhoven en ook naar het laatste werk van Prof. Schilder: „Wat is de hemel?”⁷⁾ De lezer zal in de door deze hoogleeraren behandelde geestesstroomingen, veel terugvinden van hetgeen wij bij Berdjajew aantreffen. „Het cultuur-pessimisme der levensfilosofie”, schrijft Prof. Vollenhoven, „vooral waar het in bond met de gnostiek optreedt, moet met al de kracht van ons Christelijk geloof worden bestreden.”⁸⁾ De bestudeering van een denker als Berdjajew, wiens optimistische en aristocratische leer van het „Gott-menschentum” tenslotte eindigt in een arm „Christelijk humanisme”, met een socialistischen inslag, leert ons de beteekenis van deze waarschuwing goed verstaan.

Berdjajew heeft in zijn nieuwste boek en in het meermalen door ons genoemde gemeenschappelijke getuigenis tegen de Jodenvervolgung⁹⁾, een scherpe kritiek op het nationaal-socialisme gegeven. Er is in zijn beschrijving daarvan wel het een en ander dat ons aantrekt, maar groote voorzichtigheid blijft steeds geboden. „De nationale hartstochten”, zegt hij, „verseuren de menschheid, ze getuigen van den oppervlakkigen invloed van het humanisme. Christelijke volkeren worden weer tot heidenen, ze zijn nu overgeleverd aan een bezetenheid, die onverenigbaar is met hun geloof in den eenigen waren God. In schokkende vormen voltrekt zich deze „paganisering” in Duitschland, dat bewust het Christendom loslaat, dat het kruis vervangt door de swastika en dat de afzwering eischt van de hoofdwahrheden der Christelijke openbaring, van het Christelijk geloof en van de evangelische moraal”.

Een „natuurlijk-zoölogische opvatting van den mensch” beheerscht daar alle actie. „De middelen tot instandhouding van een zuiver germaans ras herinneren zeer duidelijk aan de methoden van het fokken van een zuiver honden- of paardenras. De Deutsche rassenleer is naar haar karakter een romantisch naturalisme, dat de elementen van het bloed en de aarde en de volksziel bevat, dat beheerscht wordt door alle tellurische machten”.

De Deutsche ras-beschouwing wordt terecht een „grof materialisme met een mystiek karakter genoemd”, de „vermenging van materialisme en mystiek” heeft inderdaad „de meest noodlottige gevolgen”. We kunnen ons voorstellen met welk een verontwaardiging Berdjajew een leer afwijst, die „den Geest geheel afhankelijk maakt van het bloed, den schedelvorm en de haarkleur”. „Het moderne nationalisme”, gaat hij voort, „is evenals de moderne staatsvergoding van het fascisme, een vorm van afgoderij. De Christelijke waarheid, die luidt dat er voor God geen Grieken en Joden bestaan — en die natuurlijk geen loochening van het nationale karakter beteekent — wordt op een gewelddadige wijze opgeheven, de volkeren keeren terug tot de heidense opvatting van het nationale leven. Het anti-semietisme, zooals we dat nu in Duitschland kunnen waarnemen, moet noodzakelijk in een anti-christendom overgaan.

1) Berdjajew: „Das Schicksal des Menschen in unserer Zeit”, pg. 30.
2) Berdjajew: „Philosophie des Freien Geistes”, pg. 198.
3) „Die Gefährdung des Christentums”, pg. 31.

4) Wij willen nogmaals verwijzen naar de artikelen van Prof. Vollenhoven in „De Standaard” over Messer (b.v. de nummers van 3 en 28 Mei, 26 en 31 Juli, 3 en 24 Sept.).
5) Zie noot 1.
6) Berdjajew: „Das Schicksal n.w.”, pg. 98 en 100.

7) B.v. Hoofdstuk II en III en Hoofdstuk VIII § 4.
8) „De Standaard” van 20 Sept.
9) „Die Gefährdung des Christentums u.s.w.” (Vita Nova Verlag, Luzern). Zie „De Reformatie” van 22 Nov.